

Негативний вплив від торгівлі людьми полягає у поширенні венеричних захворювань, синдрому набутого імунodefіциту, формуванні моральної деградації та відчуженості особистості, у втраті родинних зв'язків, руйнуванні суспільної моралі, «звиканні» громадської свідомості до негативного явища, а також поширенні депресивних синдромів та суїцидальних випадків, зростанні агресивності та жорстокості (1).

Проте в Україні є і позитивні фактори, до яких можна віднести внесення законодавчих змін, які дозволили збільшити фінансування, необхідне для реалізації Національного плану дій щодо протидії торгівлі людьми; розслідування випадків примусової праці; визнання жертв та навчання чиновників (2). Ще одним суттєвим кроком було внесення змін до Кримінального кодексу України у вересні 2018 року, які привели визначення поняття торгівлі людьми майже у повну відповідність до вимог Європейської конвенції. Також можна відзначити і прогрес у навчанні суддів, посадовців, захисті жертв. За даними Національної поліції за останні півроку відкрили 188 кримінальних проваджень щодо торгівлі людьми.

Безумовно, торгівля людьми є чи не найгострішою транснаціональною проблемою. Злочинність даного виду грубо порушує права людини на життя, гідність і безпеку, на справедливі та сприятливі умови праці, охорону здоров'я та рівність, тому вкрай важливо вживати всіх необхідних заходів для її подолання як на національному, так і міжнародному рівні.

Література

1. Казначеев Д.Г. Історичні аспекти торгівлі людьми. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 13-16.
2. TIP. Report Narratives. 2019. T-Z. Special Case. С. 475-478. URL : <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/06/2019-TIP-Report-Narratives-T-ZSpecial-Case.pdf>.

Анастасія Андріївна Славко – студентка III курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Віктор Миколайович Кисельов** – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

СУДОВО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Розслідування у кримінальному судочинстві – це діяльність, суть якої у значній мірі складається з роботи з людьми, але не менш значну її частину складає робота з документами. Найбільш важливе значення

мають документи, за допомогою яких можна встановити обставини, які мають значення для розслідування кримінального провадження. Саме тому дуже часто виникає необхідність встановити справжність таких документів, спосіб та умови їх виготовлення, з'ясувати факт їх підроблення, визначити їх автора чи виконавця, коли такий невідомий.

Згідно з ч. 1 ст. 99 КПК України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження (1).

Відповідно до ч. 2 ст. 99 КПК України до документів можуть належати: 1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні); 2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України; 3) складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії; 4) висновки ревізій та акти перевірок (1).

Отже, *документ* – це носій матеріально-фіксованої інформації, який своїм змістом і властивостями відображає юридично значущі відносини й факти, які породжують правові наслідки під час використання цих носіїв як джерел доказів. За процесуальною природою письмові документи можуть виступати письмовими та речовими доказами. Документи – речові докази мають значення для розслідування не тільки завдяки своєму змісту, а й через сам факт свого існування, а також спосіб їх виготовлення та інші матеріальні ознаки. Документи – речові докази можуть бути засобом вчинення злочину чи засобом його приховування, предметом злочинного посягання. Документи – письмові докази мають значення для встановлення істини у справі завдяки лише своєму змісту (наприклад, висновок експерта, акт ревізії тощо). При цьому вони не є об'єктом криміналістичного дослідження і можуть замінюватися у справі копіями або дублікатами (2).

У судово-слідчій практиці розрізняють такі види документів:

1) за способом і засобами фіксації інформації: письмові (тексти, цифри та інші записи); графічні (креслення, рисунки, схеми); фотодокументи; кіно- та відеодокументи; електронні документи.

2) за способом виготовлення документи поділяють на рукописні; машинописні; комп'ютерні; поліграфічні; виготовлені іншим способом за допомогою письмових знаків, інших графічних зображень, виконані чорнилами, пастами, тушшю, олівцем, друкарською фарбою або іншою речовиною (2).

У криміналістичній літературі всі документи за юридичною природою поділяють на справжні та фіктивні (підроблені). Справжні документи – документи, які виготовлені уповноваженим підприємством-виробником або складені уповноваженою посадовою особою у відповідності зі встановленою формою, зміст яких відповідає дійсності. Фіктивні (підроблені)– документи, які містять у собі неправдиві дані або реквізити, що не відповідають дійсності.

Розрізняють два види підроблення документів: інтелектуальне і матеріальне. Інтелектуальне підроблення полягає в складанні і видачі документа, правильного з формальної сторони (наявність і правильність усіх реквізитів), але дані, вказані в ньому, є завідомо неправдивими (наприклад, підроблена накладна, складена за усією формою, на належному бланку повноважними особами на перевезення фактично не оприбуткованого або незаконно виготовленого товару). При такому підробленні вносяться зміни до змісту справжнього документа.

Матеріальне підроблення документів поділяють на два види: повне підроблення та часткове підроблення. Повне підроблення документа полягає у його виготовленні через повну імітацію справжнього, зміст якого не відповідає дійсності. Це виготовлення документа починаючи з його бланку і закінчуючи внесенням відповідних даних. Повне підроблення на практиці зустрічається досить рідко, оскільки потребує відповідних науково-технічних знань, умінь та навичок та певного технічного обладнання. Часткове підроблення документів полягає у внесенні змін до окремих реквізитів справжнього документа. Способами часткового підроблення документів є: 1) видалення тексту шляхом підчищення, травлення, змивання; 2) внесення нових записів шляхом дописування, вставки, додруковування, домальовування, виправлення; 3) заміна частин документа шляхом вклеювання, заміни фотокартки та аркушів; 4) підроблення печаток та штампів; 5) підроблення підписів; 6) підроблення бланків документів (3).

У процесі розслідування кримінальних правопорушень часто виникає необхідність у встановленні способу виготовлення документа, наявності внесення до нього змін, відновленні змісту пошкодженого документа тощо. Це пов'язано з підробкою документів різними способами, а відповіді на зазначені та інші питання можуть фахівці з техніко-криміналістичного дослідження документів.

Техніко-криміналістичне дослідження документів – це розділ криміналістичного документознавства, що являє собою сукупність теоретичних положень та спеціальних методів дослідження документів з метою встановлення фактів, що мають значення для кримінального провадження.

Судова техніко-криміналістична експертиза документів відноситься до традиційних криміналістичних експертиз і виокремлена

в самостійний рід завдяки специфіці предмета експертизи, об'єктів, що досліджуються та завдань, що вирішуються. Предметом техніко-криміналістичної експертизи документів є фактичні обставини, пов'язані з виготовленням документів, ототожненням матеріалів документів і технічних засобів виготовлення документів, котрі можуть мати значення доказів у кримінальних провадженнях, цивільних, адміністративних та господарських справах (4).

Технічна експертиза документів поділяється на два види: експертиза реквізитів документів та експертиза матеріалів документів. Також вона може бути пов'язана з судово-почеркознавчою, трасологічною, криміналістичною експертизою матеріалів та виробів. Вони можуть утворювати предмет комплексної експертизи, яка виконується декількома спеціалістами. Наприклад, для вирішення питання про факт дописування та зміни початкових рукописних записів призначається саме комплексна експертиза; також комплексним дослідженням визначається питання про спосіб виконання підпису – графічного або технічного підроблення (3).

На даний час значного поширення набули персональні комп'ютери, що значно полегшило реалізацію злочинних намірів. За допомогою сканерів до комп'ютера вносяться різноманітні дані та зображення, які обробляються та роздруковуються на принтерах (струменево-крапельних, лазерних, термографічних та інших). Технічна експертиза документів дозволяє визначити тип принтеру за віддрукованим на ньому текстом, а також ідентифікувати конкретний принтер за станом друкуючого елемента, функціональних механізмів та іншими ознаками.

Найскладніше підробити документи, виконані поліграфічним способом, оскільки вони наділені спеціальними засобами захисту, мають кольоровий бланк і типографський текст. Це такі документи як дипломи, грошові знаки, посвідчення, паспорти, проїзні білети та інші. Найбільш кваліфіковане підроблення бланків документів здійснюється за допомогою типографського обладнання спеціалістами, що володіють знаннями в цій галузі. У такому разі виявити фіктивні документи без експертного дослідження майже неможливо (3).

На початку проведення технічної експертизи документів проводять органолептичні дослідження, тобто документ візуально вивчають у різних режимах освітлення (кососпрямованому, на просвіт, розсіяному). Для збільшення певних ділянок у документі використовують оптичні прилади – лупи та мікроскопи. Для більш детального дослідження застосовують хімічні та фізико-хімічні методи (хроматографія, спектральні, у тому числі люмінесцентний аналіз в ультрафіолетовій, видимій, інфрачервоній зонах); експрес-методи із застосуванням електронно-оптичної техніки та комп'ютерної обробки зображень .

Кримінальне судочинство нерозривно пов'язане з процесом виготовлення, пошуку, вилучення, огляду, збереження й дослідження різноманітних документів, а також із процесом отримання, передання та використання тієї інформації, яка в них міститься. Економічні та інші злочини, у спосіб вчинення яких входить використання підроблених документів та засобів їх виготовлення, у сучасних умовах є дуже поширеними. Однією з важливих умов протидії злочинності є активне використання криміналістичних наукових досліджень, серед яких значне місце займає судово-технічна експертиза документів. Документам відводиться важливе місце у криміналістиці, де вони розглядаються як об'єкти дослідження або як зразки при проведенні криміналістичних експертиз.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Ланцедова Ю.О. Криміналістика: навч. посібник. Київ: НАУ, 2017. 360 с.
3. Експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посібник. /С.Б. Бойченко та ін.; за заг. ред. В.Г. Гончаренка, І.В. Гори. Київ: Академія адвокатури України; Юрінком Інтер, 2015. 502 с.
4. Мультимедійний підручник «Криміналістика»: Національна академія внутрішніх справ. URL : <https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/>.

Діана Артурівна Тупотіна – курсант II курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Володимир Вікторович Шаблистий – професор кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

РОЗГЛЯД ЕКСЦЕСУ ВИКОНАВЦЯ (СПІВУЧАСНИКА) ЯК ВИХІД ЗА МЕЖІ ПОПЕРЕДНЬОЇ ЗМОВИ

У судовій практиці нерідко виникають спеціальні питання відповідальності співучасників, зумовлені особливостями суб'єкта, стадій вчинення злочину, добровільної відмови.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в останні роки в нашій країні велику проблему в суспільстві викликає високий рівень злочинності і, як свідчать статистичні дані про стан злочинності в Україні, кримінальна ситуація продовжує залишатися досить складною.